

Rīgas Doma torņa Gaiļa dzīve

Kā restauratore–zeltītāja Inese Ozoliņa un Jānis Dūdiņš Rīgas Doma torņa Gaili zeltīja. No torņa alpinisti nocēla 86 kg smagu Gaili, uzcēla 106 kg.

Objekts: Rīgas Doma saglabāšana un sociāli ekonomiskā potenciāla efektivitātes uzlabošana, 2. kārtā. Rīgas Doma torņa nostiprināšana, Rīgas Doma torņa Gaiļa un lodes restaurācija. **Pasūtītājs:** Latvijas Evanģēliski luteriskā baznīca. **Generāluņēmējs:** «Arčers». **Apakšuzņēmēji:** restaurācija «Būvuzņēmums Restaurators», atbildīgais restaurācijas darbu vadītājs Valdis Uzariņš, restauratore – zeltītāja Inese Ozoliņa, Jānis Dūdiņš.

Pavisam nesen Rīgas Doma torņa Gailis piedzīvoja nelielu, bet patīkamu satricinājumu. Gaili uz kādu laiku atstādināja no amata, lai uzpucētu un uzmirzdzinātu 30 gadu laikā krietni apskādētās spalviņas, kuru aktīvā bojāšanā dalību ņem putni un laika apstākļi. Tikpat noplukusi bija lode jeb mūsu apaļās zemītes simbols, virs kuras modrā sardzē visu novēro un pie reizes rāda arī vēja virzienu Doma Gailis. Vai kāds no lasītājiem ir varējis iedomāties, ka vārnas lodi izmantojušas smalkām izpriečām – aptupušās augšpus pie zeltītās bumbas ass un aidā uz dibieniem kā pa slīdkalniņu šļūkušas lejā? Aculiecinieku stāsts. Tad arī miniet, kur pamazām pārcēlies un pielipis lodes zeltījums. Un ticiet vai ne, bet, nonācis darbnīcā pieredzējušās zeltītājas–restauratores Ineses Ozoliņas un viņas palīga Jāņa Dūdiņa rokās, Gailis to vien darijis, kā spītīgi grieziens uz loga pusi, kur vid Rīgas Doma tornis. Meistariem bija jāizdabā mistera Gaiļa kaprīzēm. Un viņi ar lielu prieku to darijuši, strādājot stāvus un guļus un izpildot veselu lērumu rituālo akrobātisko vingrinājumu, aptekalējot Gaili un pucējot to jaunam iznācienam ļaužos. Patiesībā zeltīšana prasa ārkārtīgi lielu koncentrēšanos un uzmanību. Vēl tik erudīcijas uzturēšanai jāpiebilst, ka Rīgas Doma smailē kopš 1985. gada atrodas jauns Gailis, kuru izkala «LPSR Kultūras ministrijas Zinātniskās restaurācijas pārvaldes» darbnīcās (pārvaldes tradīciju turpinātājs

AGRITA LŪSE

FOTO: INESES OZOLIŅAS ARHĪVS,
MĀRTIŅŠ VILNĪTIS

mūsdienās ir AS «Būvuzņēmums Restaurators», kur strādā arī pārvaldes restaurācijas meistari) Viktors Slabkovskis un Pēteris Koroļs, bet vecais, 1776. gadā izgatavotais, ir ložu sašauts, sarūsējis, aizlaists pensijā un rāmi tup Rīgas Doma Krustejā.

INESE OZOLIŅA, «BŪVUZŅĒMUMS RESTAURATORS» RESTAURATORE:

«Man ir liels prieks par šo darbu. Gailis uz nelielu brīdi ir atlidojis uz savām dzimtajām mājām, no kurām viņš ir nācis. Saticies ar vienu no saviem kalējiem – Pēteri Koroļu, kurš veica nelielu plastisko operāciju dažās

vietās, jo ir taču ļoti svarīgi Gailim būt perfektā formā, ņemot vērā viņa īpašo atrašanās vietu. Kādreizējos zeltītājus Gailim šoreiz neizdevās satikt, jo ir atnākusi nākamā paaudze. Pirms 30 gadiem zeltīšanas darbus veica lieliski sava aroda meistari Rasma Romane un Juris Zālīte, kuriem Jāņa Šodnaka vadībā piepalīdzēja tolaik vēl mācekļi Elga Zariņa. Šoreiz Doma baznīcas gaili un lodi zeltīju es un mans ilggadējais kolēģis Jānis Dūdiņš. Emocionāli ļoti svarīgi un reizē atbildīgi bija tas, ka man zeltīšanas aroda prasmes iemācīja un nodeva tālāk tieši lieliskā kolēģe Rasma Romane, kura

gaili zeltīja iepriekšējā reizē. Tieši viņas vadībā pirms 28 gadiem sāku apgūt šī darba iemaņas. Būtībā zeltīšana ir arods, ko viena paaudze nodod otrai, un ir ļoti svarīgi, pie kāda meistara tu to dari. Lai apgūtu šo darbu, ir vajadzīgi vairāki gadi, jo zeltītāja darbs ir ļoti kaprīzs, šeit svarīgas ir vismazākās nianšes. Torņa gaiļa zeltīšana, it īpaši jau Doma baznīcas torņa, katra restauratora zeltītāja praksē ir augstākais sasniegums,

ko vien šādas kategorijas profesionāļi var vēlēties. Un nekādi citi svarīgi objekti nestāv līdzās Gailim. Jūtos kā skolotājas misijas turpinātāja, jo man bija tas gods no jauna zeltīt to pašu Gaili. Galu galā – spodrinot spalviņas Gailim, zeltītāji spodrina spalviņas arī paši sev, jo process prasa ārkārtīgi lielu koncentrēšanos un uzmanību, kas ne katram ir pa spēkam.»

GAIĻA ATVAĻINĀJUMS

Pēc nogādāšanas restauratoru darbnīcā, vispirms gan Gailis, gan lode tika rūpīgi mazgāti – ar siltu ūdeni, ziepēm, ar spirtu,

ar destilētu ūdeni, virsmu pilnībā atbrīvojot no sārņiem. Dzīvie konkurenti ir traki uz spidīgām lietām, tāpēc baznīcu gaiļiem nekur pasaulē neklājas mierīgi un ik pa laikam jādodas uz SPA. Ja vien ir līdzekļi, zeltījumam izmanto divas kārtas. Padomju laikā līdzekļi bija, Gailim tika zelts dubultā. Tāpēc arī pēc 30 gadiem nevarētu teikt, ka stāvoklis bija ļoti slikts.

Pēc tīrīšanas nāca Gaiļa balansēšanas darbi, lai Gailim neriebtu galva vēju un laiku maiņas dēļ un tas rādītu pareizu vēja meinstrimu vairāk nekā 100 m augstumā. Kalējs Pēteris Koroļs, kas Gailim veidoja miesu

1985. gadā no vara, tagad iestiprināja svina plāksni Gaiļa sektē, izveidojot panku rotājumu, un ielēja svinu riklē, lai modrais putns labāk grozās un jūtas vējā. Ne daudz, ne maz, bet no torņa alpīnisti nocēla 86 kg smagu Gaili, uzcēla 106 kg, jo klāt bija nākuši svina papildinājumi. Jā, Gailis 1985. gadā nelaimīgas sagādīšanās dēļ bija cietis uzcelšanas laikā, iegūstot sānos buktī. Tā tika pielabota, skādi aizlāpot ar alvu, lai sāns atgūtu iecerēto pludliniju. Kamēr vien Gailis bija spiests pavadīt savu laiku ieslodzījumā restauratoru darbnīcā, kalējs ik dienu iegriezās apraudzīt savu auklējumu.

ZELTĪŠANA EĻĻAS TEHNIKĀ

Gailis izgatavots no vara, un, kā zināms, varš oksidējas, tāpēc rūpīgāk par rūpīgu jānogruntē katrs atsegtais kvadrātmilimetrs. Zeltījums labi saprotamu iemeslu dēļ bija saglabājies apakšējā daļā gan lodei, gan Gailim. Tas arī tagad tika saglabāts. Pēc reglamenta gruntij jāžūst noteiktu laika sprīdi, līdz virsma ir gatava dzeltenās alķīda emaljas uzklāšanai.

OBJEKTS SKAITĻOS UN FAKTOS

Gailis (1595. g.) – meistari H. Fogels un H. Kraizers, 1666. g. uzposts.
 Gailis (1985. g.) – kalts no vara, kopija iepriekšējam Gailim, pēc izgatavošanas svēra 86 kg, 2015. g. pēc zeltīšanas un balansēšanas – 106 kg, izmēri 1,75x3,2 m.
 Lode – 1776. g., autors Ketermans, kalts no 4–5 mm vara, izmēri 1,36x3,10 m.
 Zeltīšanai izmantots – 24 karātu lapiņu zelts.

INESE OZOLIŅA:

«Dzeltenais krāsas tonis tiek izvēlēts ar noteiktu mērķi: paklāts zem zeltījuma, lai šajā gadījumā mazāk redzētu zelta lapiņu savienojuma vietas. Zeltīšanas procesā mēs izmantojam 8x8 cm zelta folijas lapiņas. Tās ir ļoti plānas un trauslas. Šis ir materiāls, kas lietots daudzu gadsimtu garumā, un līdz šim nekā labāka materiālu klāstā nav. Zelts lieliski izceļas uz sfēriskām virsmām, īpaši akcentējot plastisko formu. Zeltījumam eksterjera agresīvajā vidē lielākie ienaidnieki, protams, ir putni. Tāpēc nevajag paļauties, ka plānais zelta slānis nosargās visu un mūžu mūžos.

Pēc pirmās kārtas tiek uzklāta alkīda emalja kopā ar laku tieši uz bojātajām vietām, bet nobeiguma stadijā divās kārtās ar laku tika pārklāta visa Gaiļa un lodes virsma. Tad ir gaidīšanas svētki, līdz kārtas ir pilnībā nožuvušas. Zeltītāji savā žargonā runā, ka katram procesam ir jānomirst, riktīgi jānokalst. No tā pēc tam ir atkarīgs zeltījuma kalpošanas ilgums. Pēc lakas kārtām pienācis laiks svētbīdīm – franču mikšiona uzklāšanai, kuram pa virsu vēlāk liek zelta lapiņas. Mikšions ir kaprīzs – pārāk biežā kārtā lapiņas grimst iekšā, un virsma kļūst matēta, savukārt pārāk plāna kārtiņa neko netur. Svarīgi uzķert momentu, kad drikst līmēt zelta lapiņas. Tā sievišķīgi pārbaudu ar pirkstu, vaicādama: driktu? nedriktu? Starp citu, Gailim nezelta astes spalvu iekšpusi, tām paliek eļļas krāsas piešķirtais tonis. Zeltīta aste ir tikai no ārpuses, lai netraucētu Gaiļa daiļuma uztveri. Lodei speciāli atstājam tā dēvētos ekspozīcijas laukumus, kas liecina par iepriekšējo zeltītāju darbu.»

GAIĻA ATGRIEŠANĀS

Starp citu, vārnas Gaiļa nocelšanu un uzcelšanu vēroja izteikti naidīgi nelielā attālumā, jo kā gan var paciest divkājaino grābšanos gar viņu īpašumu, kas tām piederējis paaudzju paaudzēs. Citur pasaulē augsti novietotajos zeltītajos dekoros sasprauž adatas, bet pie mums neviens nebija gatavs Gaili padarīt par ezi. Varbūt misters Gailis no šausmām pat sāktu rādīt pilnīgi aplamu vēja virzienu. **LB**

Gaiļa kalējs
 Jānis Dūdiņš.

Life of Riga Cathedral tower's Rooster

How the restorer-gilder Inese Ozoliņa and Jānis Dūdiņš gilded Riga Cathedral tower's Rooster. Mountaineers lifted off an 83 kg heavy rooster from the tower and replaced it with a 106 heavy one.

Most recently, the Riga Cathedral tower Rooster experienced a small but pleasant turmoil. The rooster was suspended from office in order to tidy up its feathers for the first time in 30 years, for weather and birds do not help in its preservation. Equally frump was the sphere or the symbols of our planet, over which in vigilant guard stands the Cathedral Rooster and shows the direction of the wind. Can any of readers imagine how crows have used the sphere – sliding down it on their bottoms as a waterslide? An eyewitness story. You can guess where the sphere's gilding has gone and stuck to. And believe it or not, when moved to the experienced restorer Inese Ozoliņa and her assistant Jānis Dūdiņš's workshop, the Rooster kept spinning and turning to the window side, where the Riga Cathedral tower can be seen. The Rooster's whims needed to be taken into an account. And artists did. sometimes looking more like acrobats and less like craftsmen. In reality, gilding requires a lot of attention and concentration. For erudition maintenance, it needs to be noted that the new Rooster has been in the apex of Riga Cathedral since 1985 and was forged by «LSSR Ministry of Culture Council of Scientific Restoration» workshops, but the old Rooster, made in 1776 is bullet shot, rusty, retired and is now calmly resting in Riga Cathedral Cross Gallery.

AGRITA LŪSE PHOTO: INESE OZOLIŅA'S ARCHIVE, MĀRTIŅŠ VILNĪTIS

Object: Maintenance of Riga Cathedral and improving the efficiency of its socio-economic potential. 2'nd round. Consolidation of Riga Cathedral tower. Restoration of Riga Cathedral tower's rooster and sphere. Customer: Latvian Evangelical Lutheran Church. General contractor: «Arčers». Subcontractors: restoration «Būvuzņēmums Restaurators», manager of construction works Valdis Uzariņš, restorer-gilder Inese Ozoliņa, Jānis Dūdiņš.

Object in facts and numbers Rooster (year 1595) – craftsmen H. Fogels and H. Kraizers, improved in 1666. Rooster (year 1985) – forged from copper, a copy of the previous Rooster, weight right after forging – 86 kg, in 2015 after gilding and balancing – 106 kg, size – 1,75x3,2 m. Sphere – year 1776, author Ketermans, forged from 4–5 mm copper, size 1,36x3,10 m. Gilding – 24 carat leaf gold.